

***Palabras de Caramelo* (2002) som flerspråklig ressurs i spanskundervisningen i norsk videregående skole**

Ida Marie Wullum
Master fransk litteratur, master engelsk litteratur
Lektor med opprykk, Sam Eyde videregående skole
ida.marie.wullum@gmail.com

I dette bidraget søker jeg å belyse hvordan den illustrerte, flerspråklige boka *Palabras de Caramelo* (2002) av Gonzales Moure kan benyttes som flerspråklig litteratur med fokus på språklæring og flerspråklighet i spanskundervisninga ved norsk videregående skole. Videregående skole i Norge er tilsvarende gymnasium i Danmark. Dette er videre skolegang etter obligatorisk grunnskole der elevene kan velge studiespesialiserende retning (forberedelse til universitetsstudier) eller yrkesfaglig retning (erhvervsuddannelser). Det er et treårig løp der elevene er mellom 15 og 19 år. Jeg ønsker i dette bidraget å vise hvordan boka kan bidra til å utvikle elevenes metaspråk ved å knytte inn bevisstgjøring av språklæringsstrategier, her kompensasjonsstrategier, som kan gi en bedre forståelse av hvordan vi lærer språk og hvordan flerspråklighet kan være en ressurs for å oppnå dette. I det følgende vil jeg gi en kort beskrivelse av valget av boka *Palabras de Caramelo* før jeg definerer hva jeg legger i begrepet flerspråklig litteratur og hvordan Moures bok kan plasseres i denne definisjonen. Jeg vil deretter presentere kjerneelementet *språklæring og flerspråklighet* i Læreplanen LK20 før jeg fremstiller begrepet metakognisjon og hvordan språklæringsstrategien kompensasjonsstrategi kan brukes sammen med boka for å styrke elevenes metaspråklige kompetanse.

Bakgrunn

Handlingen i *Palabras de Caramelo* er lagt til en flyktningleir i Vest-Sahara, et område med en kompleks og uløst kolonihistorie. Vest-Sahara var en spansk koloni fra 1884 til 1975, kjent som Spansk Sahara. Da Spania trakk seg ut i 1975, gjorde både Marokko og Mauritania krav på territoriet, til tross for at Den internasjonale domstolen i Haag avviste begge landenes krav. Marokko har siden opprettholdt en militær okkupasjon av to

tredjedeler av området, mens saharawiene, den opprinnelige befolkningen, kontrollerer den østlige tredjedelen. Et flertall av saharawiene lever i dag i eksil i flyktningleirer i Algerie. Marokkos bosetting av over 400 000 marokkanere i det okkuperte området er i strid med folkeretten (FN-Sambandet, 2024). Selv om boka ble utgitt for over 20 år siden, er tematikken fortsatt aktuell. Konflikten i Vest-Sahara har igjen blitt intensivert siden november 2020. Som tidligere kolonimakt har Spania fortsatt et rettslig ansvar for området, et ansvar som ifølge det spanske rettsvesenet ikke ble avsluttet da landet trakk seg ut.

Fortellingen gir et viktig innblikk i en lite kjent, men fortsatt pågående konflikt med klare bånd til spanskpråklig historie og kultur. I lys av nyere globale konflikter, som den forverrede situasjonen i Gaza etter angrepet i Israel i oktober 2023, fremstår *Palabras de Caramelo* som en inngangsport til refleksjon rundt krig, kolonialisme og menneskelig verdighet, temaer som er relevante i fremmedspråksundervisningen.

Videre vil jeg nå definere hva jeg legger i begrepet litterær flerspråklighet. Litterær flerspråklighet kan referere til blant annet litteraturen i mangespråklige nasjoner, kulturer og regioner avhengig av flerspråklighetens historiske utvikling, men også politisk innflytelse og sosiale aspekter. Jeg kommer til å anvende Vlastas definisjon av flerspråklig litteratur beskrevet som forskjellige former for «flerspråklige tekster» (Vlasta, 2022: 56). En flerspråklig tekst kan skrives uavhengig av personlig migrasjonserfaring eller språkbytte og inneholder passasjer, ord eller trekk fra andre språk. *Palabras de Caramelo* kan derfor ansees som en flerspråklig tekst eller flerspråklig litteratur da den inneholder enkelte translittererte ord fra arabisk. Denne formen for flerspråklig tekst kalles «ettordsinterferens» og forekommer i forbindelse med spesifikke tema. Det kan være beskrivelsen av klær, miljø, mat og hverdagssituasjoner. Den brukes også i skildringen av religion og historie (Vlasta, 2022: 60).

Faget fremmedspråk er et obligatorisk fellesfag (allmennfag) i videregående skole på studieforberedende/studiespesialiserende linje. Tradisjonelt sett kan man velge mellom tysk, fransk og spansk som fremmedspråk i skolen, selv om noen skoler også kan tilby andre språk, for eksempel kinesisk eller italiensk. Det foreligger lite forskning på bruk av flerspråklig litteratur i fremmedspråksundervisningen. Læreplanen i fremmedspråk LK20 har utpekt et særlig viktig kjerneelement som omfatter nettopp flerspråklighet: språklæring og flerspråklighet. Her beskrives flerspråklighet på følgende måte:

Kunnskap om språk og utforsking av egen språklæring gjør elevene bedre i stand til å lære og forstå språk i et livslangt perspektiv. I møte med faget fremmedspråk er elevene allerede flerspråklige og har omfattende språklæringserfaring fra ulike kontekster. Ved at elevene overfører språkkunnskaper og språklæringserfaringer fra andre språk de kan og kjenner til, blir læringen mer effektiv og meningsfull (Læreplanen i fremmedspråk, 2024).

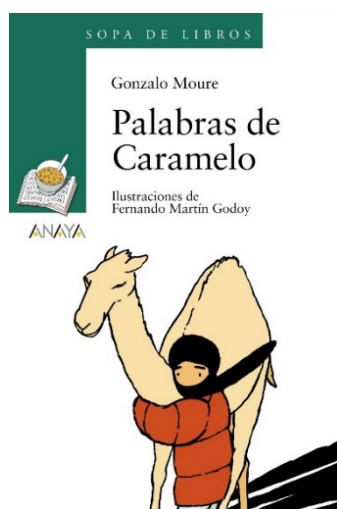
Læreplanen i fremmedspråk omtaler flerspråklighet som en ressurs ved videre språklæring, og side om side med flerspråklighet omtales metaspråklig kompetanse, altså kunnskap om prosessene i egen språklæring. Til tross for at språklæring og flerspråklighet er et kjerneelement i læreplanen, er det uklart hvilken kompetanse lærere i fremmedspråk har om flerspråklig pedagogisk tilnærming og i hvilken grad de legger til rette for flerspråklighet i sine klasserom (Haukås, 2016).

Metaspråklig kompetanse og språklæringsstrategier

Metaspråklig kompetanse handler om å ha bevissthet rundt språkets struktur og funksjon, og å reflektere over hvordan man selv og andre lærer språk. I undervisningssammenheng innebærer dette å hjelpe elever til å forstå hvordan språkene de kjenner fra før, kan brukes som ressurser i læring av nye språk. Gjennom metaspråklig refleksjon kan elevene oppdage likheter og forskjeller mellom språk, noe som gjør dem bedre i stand til å utnytte strategier for språklæring.

Metakognisjon handler om en overordnet bevissthet rundt kognisjon (tenkning). Forskning på metakognisjon er tett knyttet til språklæringsstrategier fordi strategier handler om å ha en bevisst tilnærming til læring (Haukås, 2020: 70). Forskning på språklæringsstrategier enes om at en språklæringsstrategi defineres som en kognitiv, bevisst prosess der målet er å forbedre språklæringen til den som lærer seg språk (Griffiths 2013; Oxford 2016). En type språklæringsstrategi omtalt av Oxford er *kompensasjonsstrategier* (Oxford, 1990). Her handler det om å kommunisere på målspråket selv om det er mangler i språkferdigheter, blant annet ved å kompensere for manglende vokabular ved å bruke andre ord, enten på engelsk eller på morsmålet, eller ved å anvende kroppsspråk. Mange elever opplever at språklig produksjon (særlig muntlig) stopper opp fordi de ikke finner frem til ordet eller får startet på ny setning. Ved å bevisstgjøre elevene på kompensasjonsstrategier i språklæring kan man bidra til økt metaspråklig kompetanse hos elevene. Vi skal i det følgende se hvordan den flerspråklige boka *Palabras de Caramelo* kan brukes til dette.

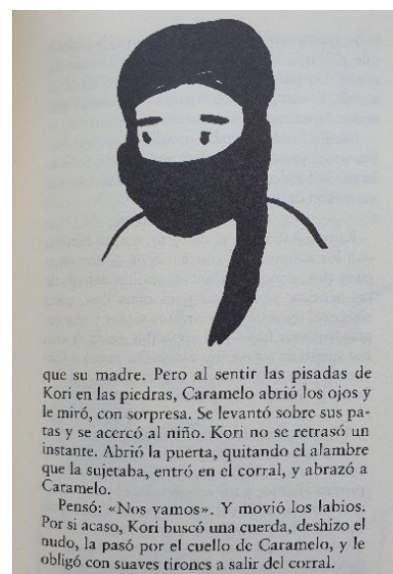
Palabras de Caramelo som flerspråklig ressurs

Bilde 1: *Palabras de Caramelo*, forside

Palabras de Caramelo ble utgitt i 2002 av Gonzalo Moure som er forfatter av barn -og ungdomslitteratur og kommer fra Valencia i Spania. Hans interesseområder er å skildre natur og menneskets forhold til naturen, samt relasjonen mellom barn og foreldre. Han interesserer seg også for konflikten i Vest-Sahara der handlingen i boka finner sted. I mange år har Moure besøkt flyktingleirene i Sahara minst en gang i året og han ønsker å formidle kunnskap om Vest-Sahara og ikke glemme at Spania har en del av ansvaret for situasjonen, gitt kolonivirksomhet i området. Boken er på 59 sider hvorav 23 av dem har illustrasjoner tegnet av Fernando M. Godoy. Noen av illustrasjonene dekker hele sider i boka, mens andre er satt inn ved siden av teksten. Bilde 1 og 2 viser forsiden av boka sammen med to sider fra boka (s. 17 og s. 45) som viser Fernando M. Godoys illustrasjoner i teksten.

I boka befinner vi oss i Smara i en av flyktningleirene i den Algeriske ørkenen. Her bor Saharawi-folket, et nomadefolk som primært bor i flyktningleirene i Tindouf. Vi følger hovedpersonen, Kori, en åtte år gammel døv sarahawi-gutt. Hans funksjonshemming fører til språklig isolasjon fra samfunnet han lever i frem til han møter kamelen Caramelo. Kori befrir seg etter hvert fra sin språklige isolasjon ved å skape poesi inspirert av å lese leppene til sin bestevenn, Caramelo.

Bilde 2: *Palabras de Caramelo*, s. 17 og s. 45

I boka møter vi en flerspråklig kontekst som gir muligheter for elevene å utforske sitt eget metaspråk gjennom språklæringsstrategier: å gjøre elevene mer bevisste på kunnskap rundt egne språk. Boka er skrevet på spansk og har ettordsinterferens av arabiske ord, altså enkelte arabiske ord i den spanske teksten. De arabiske ordene er innført som translitterasjon og de settes i flertall med vanlig flertalls -s regel på spansk. Det brukes totalt syv translittererte ord fra arabisk til spansk og hver gang ordene brukes står de uthevet i kursiv, disse ordene fremstilles herunder i ei ordliste.

1. Jaima – arabisk telt
2. Hammada – ørkenlandskap i Sahara med lite sand og bare stein
3. Huar – nyfødt kamel
4. Melfa – kvinnelig tunika for saharawier
5. Darráa – tunika for saharawiske menn
6. Güera – bakketopp som beskytter mot sand i ørkenen
7. Talja – akasietre i Sahara

Ettersom boka har et begrenset antall arabiske ord i teksten og i tillegg uthever dem ved bruk av kursiv, kan elevene få i oppgave å søke frem alle arabiske ord i boka selv eller i små grupper. De kan notere dem ned i ei ordliste (som vist over) og jobbe sammen om å finne en god oversettelse eller beskrivelse av ordet på norsk. I boka følger det alltid en kort beskrivelse av ordet hver gang det brukes for første gang, som i dette eksempelet: «En nyfødt kamel heter, på språket til sarahawi-folket, huar» (Moure, 2002: 17. Min oversettelse). Elevene kan derfor også jobbe med å forstå bokas beskrivelse av ordet på spansk for å fylle inn oversettelsen i ordlista.

Ordliste-aktiviteten kan etterfølges av en diskusjon i grupper om de arabiske ordene og hvorfor de står på nettopp arabisk. Diskusjonen bør følges opp i plenum etterpå. Her kan man ta opp hva slags ord som står på arabisk og hvordan de forskjellige oversettelsene til elevene er innført. I klassen kan man stemme over de beste

oversettelsene og lage en felles ordliste. Man kan fortsette med en felles diskusjon. Har vi ord som ikke kan oversettes like enkelt til andre språk på norsk? Har noen ord en betydning som ikke kan gjengis i sin helhet på andre språk fordi de for eksempel er kulturelt betinget? Ett eksempel kan være ordet 'russ' og 'russefeiring' som er en norsk betegnelse for avgangselever i norsk videregående skole som innebærer flere tradisjonelle kjennetegn som bare finnes i Norge bla. russetid, russeklær, russetog mm.

Etter denne bevisstgjøringsprosessen kan man gå mer eksplisitt inn på bruken av kompensasjonsstrategier i språklæringsprosessen og forklare hvordan man kan fylle inn manglende kunnskap på målspråket med ord og begrep fra andre språk man kjenner. En følgende aktivitet bør gå på språklig produksjon slik at elevene selv kan ta i bruk sin flerspråklighet. Inspirert av hovedpersonen Kori, som skaper poesi basert på sine egne erfaringer og observasjoner, kan elevene oppfordres til å skrive korte tekster på spansk der de inkluderer ord fra andre språk de kjenner og der ordene har en viktig funksjon i teksten. Dette kan stimulere både språkbevissthet, kreativitet og skaperglede.

Palabras de Caramelo er også et veldig rikt utgangspunkt for muntlig produksjon med fokus på kompensasjonsstrategier, nettopp fordi teksten i seg selv illustrerer kommunikasjon på tvers av språk og med ulike uttrykksformer. Dersom man har jobbet med større deler av fortellingen i boka kan man be elevene gjenfortelle deler av boka muntlig med bevisst bruk av støtte for eksempel med bilder eller nøkkelord. Elevene kan i par fortelle om Caramelo og Kori ved å bruke omskriving («det er et dyr som ...») hvis man ikke husker ordet for kamel på spansk). Her må læreren bidra med støttende setninger på spansk. Elevene kan også bruke kroppsspråk og mimikk som kompensasjon for manglende språk, eller låne ord fra andre språk de kan, for eksempel engelsk. Denne aktiviteten bør forberedes noe med hjelp fra lærer, samtidig er store deler av læringsutbyttet nettopp at elevene bruker kompensasjonsstrategier for å kommunisere uten for mye forberedelse. Her er det også viktig å reflektere etter aktiviteten over hvilke kommunikasjonsstrategier elevene brukte når de ikke klarte å finne ordene.

Diskusjon og konklusjon

I dette bidraget har jeg tatt for meg hvordan *Palabras de Caramelo* kan benyttes som flerspråklig litteratur med fokus på flerspråklighet og metakognisjon i spanskundervisninga. Ved å bevisstgjøre elevene på bokas bruk av arabiske ord (flerspråklighet) der det mangler en passende beskrivelse på spansk, kan man styrke elevenes metaspråklige kompetanse. Bevisstgjøring av språklæringsstrategier (her kompensasjonsstrategier) etterfølges av diskusjon og språklig produksjon der elevene selv skal nyttiggjøre seg av sin flerspråklighet når de produserer spansk.

Til tross for at jeg her har fokusert på flerspråklighet og metakognisjon, ønsker jeg å understreke at bokas tematikk gjør den til en svært allsidig ressurs i undervisningen av fremmedspråk også med tanke på kjerneelementet interkulturell kompetanse i læreplanen LK20. Bokas fokus på konflikten i Vest-Sahara og forfatterens ønske om å fremme kunnskap om Spanias historiske ansvar, skaper grunnlag for spennende undervisningsopplegg rundt interkulturell kompetanse. I tillegg er det viktig å minne om at dette er ei illustrert

bok der mange handlinger i boka også utdypes av tegningene til illustratør Fernando M. Godoy. Billedbøker er unike redskaper i fremmedspråkundervisninga ettersom de kommuniserer på to ulike plan: verbalt og visuelt.

Jeg ønsker avslutningsvis å se på noen utfordringer lærere kan møte ved å bruke flerspråklig litteratur i fremmedspråkundervisninga. En utfordring er å disponere tiden på best mulig måte for å styrke elevenes språklige ferdigheter så vel som deres kulturelle kompetanse. Eksamen er også et sentralt fokus og lærerne må forberede elevene på dette. Et kritisk spørsmål til bruk av flerspråklig litteratur i fremmedspråk vil derfor være hvorfor man skal bruke tid på et annet fremmedspråk da man allerede har begrenset tid på målspråket. En annen utfordring er lærerens og elevenes kompetanse i fremmedspråket som brukes i den flerspråklige teksten. Det er åpenbart stor forskjell på norske elever som benytter seg av andrespråket engelsk for å lære spansk og det å introdusere flerspråklig litteratur med innslag av arabisk. Dette er et fremmedspråk de færreste elever og lærere har kjennskap til.

Til sist handler det om lærerens valg av litterære tekster i undervisningen. Olsbu påpeker at litteratur i fremmedspråk handler om potensiale og at det er en rekke forutsetninger som må være til stede for at potensialet til litteraturen skal bidra til språklig og personlig utvikling hos elevene. Det gjelder «valg av tekster, tekstenes vanskelighetsgrad og [...] hvordan vi arbeider med tekstene» (Olsbu, 2018: 233). Motivasjon for lesing er her en utfordring. PIRLS undersøkelsen fra 2021 viser at leseferdighetene og leseglede til norske barn synker.¹ Resultatene av PIRLS undersøkelsen betyr at det har blitt vanskeligere å velge ut motiverende litteratur når elevene har lavere leseglede og lavere leseferdigheter. Hvorfor da velge flerspråklig litteratur? Det er også på bakgrunn av dette at det er så viktig at fremmedspråk er med på å bidra til at elevene fortsatt utsettes for litterære tekster. Jeg mener at flerspråklig litteratur kan motivere ved å skape nysgjerrighet blant elevene ved å introdusere et helt ukjent språk. Det vil også sette elevene på samme nivå da få elever kan forventes å være særlig kjent med det nye fremmedspråket. Dersom man har elever i klassen som har arabisk eller andre språk som morsmål kan disse føle særlig mestring her. Som jeg har diskutert i denne teksten kan flerspråklig litteratur bidra til å sette språklæring i perspektiv (metakognitivt utbytte) og også til å hjelpe elevene med å se verdien av å bruke et mangfold av språk i arbeidet med å lære spansk.

Litteratur

FN-Sambandet. (2024). *Vest-Sahara*. Hentet fra: <https://fn.no/konflikter/vest-sahara>

Haukås, Å. (2020). Metakognisjon og språklæringsstrategier. I Bjørke, C og Haukås, Å. (Red.), *Fremmedspråksdidaktikk* (3. utg., s. 68-83). Cappelen Damm Akademisk.

Haukås, Å. (2016). Teachers' beliefs about multilingualism and a multilingual pedagogical approach. *International Journal of Multilingualism*, 13 (1), 1–18. <https://doi.org/10.1080/14790718.2015.1041960>

Moure, G. (2002). *Palabras de Caramelo*. Sopa de Libros

¹ Undersøkelsen kartlegger leseferdighetene til 10-åringer i 65 land. Undersøkelsen viser svakere resultater i nesten alle land. Skjermbruk og økning av digitale løsninger i skolen kan ha påvirket resultatene.

- Olsbu, I. (2018). Litteraturens rolle. I Bjørke, Camilla; Dypedahl, Magne & Haukås, Åsta (Red.), *Fremmedspråksdidaktikk* (3. utg., s. 227-245). Cappelen Damm Akademisk
- Oxford, R. (1990). *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*. Boston: Heinle & Heinle.
- Utdanningsdirektoratet (2024), *Læreplan i fremmedspråk* (FSP01-03). Hentet fra: <https://www.udir.no/lk20/fsp01-03?lang=nob>
- Vlasta, S. (2022). Litterær flerspråklighet: begreper, former og funksjoner. I Barstad, Opset og Vestli, *Fortellinger om migrasjon*. ss. 52-68. Universitetsforlaget.
<https://doi.org/10.18261/9788215065526-2022-02>
- Wagner, Strand, Støle (2023). *PIRLS 2021 - Norske tiåringers leseforståelse. Kortrapport*. Lesesenteret. ISBN 978-82-7649-087-5